కీర్తిశేషుడు

శక్తి చాలని బరువును మోసుకువస్తున్న కట్టెల లారీ రోడ్డుప్రక్కన ఉన్న పల్లంలోకి జారిపోవడం – నూరుగజాల దూరంనుంచే తెలిసింది నాకు. దిగ్భ్రాంతుడనయి చూస్తుండగా లారీ మైలురాయికి తగిలి చెట్టుకి ఢీకొని – పక్కకి ఒరిగి, పల్టీలు తిరగడం – కట్టెలు పెద్ద శబ్దంతో – దూర దూరాలకు ఎగిరిపడడం – అంతా స్పష్టంగా కనిపించింది. అంత శబ్దం మధ్యా బలహీనమయిన మనిషి కేక వినిపించిన గుర్తు.

త్వరగా ఆ ప్రాంతానికి చేరాలన్నా కాలు ఏక్సిలేటర్‌ని తొక్కడానికి తిరస్కరించింది. స్తబ్ధమైన ఆ వాతావరణంలో ఒక్కసారిగా చొచ్చుకువచ్చిన ఆ చైతన్యం నన్ను నిశ్చేష్టుడిని చేసింది. విమానంలాగ దూసుకువస్తున్న ఆ లారీని తప్పించుకోవడానికీ – నా కారుని ఒడ్డుకి మళ్ళించాలని అల్లంత దూరం నుంచీ ప్రయత్నం చేసుకుంటూ వస్తున్నాను.

కాని యింతలో ఈ ప్రమాదం –

అయినా మరో రెండు క్షణాలకి నా కారు అక్కడికి చేరింది. దూరంగా కనిపిస్తున్న సరుగుడు తోటల్లోకి ఎవరో మనిషి పారిపోవడం కనిపించింది. బోర్లాపడిన లారీలో డ్రైవరు కూర్చునే తలుపు తెరిచిఉంది. డ్రైవరుకి దెబ్బ తగలలేదు గావును. ఇది ఎంత ప్రమాదమో, యజమానికి ఎంత నష్టమో గ్రహించినట్టున్నాడు, గ్రహించి కాలికి బుద్ధి చెప్పాడు. క్షణంలో చెట్ల మధ్య మాయమయాడు.

కాని – హఠాత్తుగా ఓ భయంకరమయిన, హృదయ విదారకమయిన దృశ్యం

కళ్ళముందు పడింది. కొన్ని టన్నుల బరువయిన ఆ కలప కింద మరికొన్ని టన్నుల బరువయిన ఆ లారీ కింద – బ్రతుకుకి చివరి ప్రయత్నం చేస్తున్న ఓ నిస్సహాయుడి చెయ్యి కదలిక కనిపించింది. తెగిపోయిన బిందెపాముతోకలాగ ఆ చెయ్యి – యింకా ఏ ఆశతోనో – ఏ బాధకో కదులుతోంది. ఆ నిర్భాగ్యుడి శరీరం – అంత బరువుకింద – ఆ యిసుకలో సజీవ సమాధి అయిపోయింది. ఎంతమంది వచ్చినా, ఎంత త్వరగా అతణ్ణి బయటకు తీసినా, అతనిక బ్రతకడని తెలుసు. ప్రాణానికై విలవిలలాడే ఆ లిప్తలో అతనికి ఆ ఆలోచన వచ్చిందేమో. చెయ్యి మాత్రం గిలగిలలాడింది. అలసినట్టు – బరువెక్కింది. కదలడం తగ్గింది. వంగి పోయింది. ముఖమయినా తెలియని ఆ అజ్ఞాతవ్యక్తి మృత్యువుకి సాక్షిగా – ఆ దృశ్యాన్ని చూస్తూ అలానే నిలబడిపోయాను.

మరికొద్దిసేపట్లో – మనుషులు పోగవడం ప్రారంభించారు. దారినపోతున్న ఓ జీపు ఆగింది. దగ్గర్లో ఉన్న గుడిసెల్లోంచి కొందరు పరుగున వచ్చారు. నేనప్పుడే చిత్తూరుకి 10 మైళ్ళ దూరాన ఉన్నాను. ఈ లెక్కన కంచి చేరాలంటే మధ్యాహ్నమయిపోతుంది. అయినా యాక్సిడెంటు జరగడం, ఆ వ్యక్తి చావు, డ్రైవరు పరారి చూసిన వాడిని కావడం చేత పోలీసులు వచ్చేవరకూ ఆగడం అవసరమయింది. జీపులో ఉన్న మీసాలాయన – రోడ్డుపక్క కనిపించే మొండి రావిచెట్టునో, తెగిపోయిన మర్రికొమ్మనో చూసినట్టూ – ఆ కలప లారీ, మృతుని చెయ్యినీ చూసి –'పోనీవోయ్' అన్నాడు డ్రైవరుతో. పోతూపోతూ పోలీసులకి అతను రిపోర్టు యిస్తానని చెప్పివెళ్ళాడు కాని నా కెందుకో నమ్మకం కుదరలేదు. ఓ పది నిమిషాలు చూసి నా కారులోనే – వెనక్కి రావాలనుకొన్నాను. అయితే ఆ అవసరం లేకపోయింది. మరో అరగంటలో పోలీసువాన్ వచ్చింది.

వస్తూనే పోలీసులు లారీ చుట్టూ ఉన్న మనుషుల్ని దూరం చేశారు. వాకబు ప్రారంభమయింది. నాకు తెలిసినదంతా చెప్పాను. మృత్యువుని వింతకోణాల్లో విరివిగా చూస్తూ సబ్‌యిన్‌స్పెక్టర్ ఆ చేతిని చూసి "పూర్‌మేన్, లారీల్లో ఎక్కి కూర్చుంటారీ రాస్కెల్స్ – ఏ చెట్టుకి గుద్దుకున్నా ముందు వీళ్లు చస్తారు – ఆ డ్రైవరేడి" అన్నాడు.

చెప్పాను.

"ఎక్కడికి పోతాడు సార్. ఈ పక్కనే ఎక్కడో ఉంటాడు. బతకడం వాడి అదృష్టం, ఆ షాక్‌కి బెదిరిపోయి ఉంటాడు" అన్నాడు.

మృత్యువు ఒక జీవితానికి అతిముఖ్యమయిన సంఘటన అయితే – అతనికి దైనందిన కార్యక్రమం. మృత్యువుకి దగ్గరగా వస్తూ – పలకరిస్తూ – దాని పైశాచిక దృశ్యాన్ని తరుచు చూస్తూ సాగిపోతూంటారు వాళ్ళు.

పోలీసుల రాకతో చాలా విషయాలు తెలిశాయి. లారీ మీద పేరు ప్రకారం – అది ఎవరో మునిస్వామి నాయుడు లారీ అని తేలింది. ఊరు దగ్గర్లోనే – అయిదు మైళ్ళలో ఉంది. బయలుదేరిన పావుగంటలోనే ఈ దుర్ఘటన జరిగిపోయిందన్న మాట. యజమానికి

చెప్పిరమ్మని జీపుయిచ్చి డ్రైవర్ని పంపాడు సబ్ యిన్‌స్పెక్టర్.

చనిపోయిన వ్యక్తిలో – కనిపించే చేతి వేలికి – రెండు ధగధగా మెరిసేరవ్వలు పొదిగిన వుంగరం ఉంది. దగ్గరగా పరిశీలించిన పోలీసు ఈ వార్త చెప్పాడు. బంగారం కూడా కొత్తగా మెరుస్తోంది. ఇటీవలే చేయించుకున్న ఉంగరం.

"ఎక్కడో కొట్టేసి ఉంటాడు దొంగరాస్కెల్. కూలీ వెధవకి ఉంగరం ఏమిటి?" అన్నాడు సబ్ యిన్‌స్పెక్టర్.

కలప మోసుకునే కళాసీకి "ఉంగరం" పెట్టుకోవడం అర్హతలేని విలాసం. స్తోమతులేని సరదా. నలుగురి అపహాస్యానికీ అవకాశం. కూలీ చచ్చిపోయినా – అతని కళ్ళు "బారెడు" ఉండడానికి వీలులేదు. ఆ చేతి వేళ్ళు బలంగా నల్లమొద్దుల్లాగా ఉన్నాయి. బలమైనవాడే. అన్ని టన్నుల కలపబరువు సాయంతో మృత్యువు వాడిని లొంగదీసింది. చేతి మణికట్టు మీద "నాగులు" అని "పచ్చ" కనిపించింది. ఇప్పుడు పేరుకూడా అర్థమయింది.

పోలీసు జీపులో నల్ల శానం రాయిలాంటి మనిషి దిగాడు. కారునలుపులో ఉన్న ఆ శరీరాన్ని అంటిపెట్టుకొని తెల్లటి గ్లాస్కో అడ్డపంచె, సిల్కులాల్చీ, చెవులకి బంగారు తీగెలూ, పళ్ళు గారపట్టి నల్లగా ఉన్నాయి. నుదిటిన ఎర్రటి బొట్టు. దిగుతూనే – లబోదిబో మంటూ లారీ దగ్గరికి పరుగెత్తాడు. కలపంతా ఉందో లేదో చూసుకున్నాడు. పేలిపోయిన నాలుగో చక్రం టైరుని పసిపిల్లను మెత్తగా స్పృశించినట్టు చెయ్యి ఆనించి వాపోయాడు. యా ంటు చేసి – వేలకి వేలు నష్టం తెచ్చిన ఆ డ్రైవరుగాడు (అక్బరట పేరు) – తిట్టుకున్నాడు. అక్కడికీ ఆగలేదు.

సరాసరి సబ్ యిన్‌స్పెక్టరు దగ్గరికి వచ్చి – "మీరు ఆ డ్రైవరుని వెదికి పట్టుకొని నాకు నష్టపరిహారం యిప్పించాలి" అంటాడు.

"త్వరగా యీ కలప తీసుకువెళ్లే పర్మిషన్ యిస్తే – ఏర్పాటు చేసుకొంటాను. లేకపోతే కాంట్రాక్టు పోతుంది" అని మొత్తుకుంటాడు.

"లారీ కింద శవం ఉంది శేఠ్!" అన్నాడు సబ్ యిన్‌స్పెక్టర్.

అదేదో చీమో, దోమో అయినట్టు చేతులు ఊపి విసుక్కొని – "ఉండక ఏం చేస్తుంది సార్ – ఆ వెధవ ఎప్పుడూ లారీమీదే కూచొంటాడు. తెల్లారాక బయలుదేరమన్నాను. వెధవలు తప్పతాగి నాలుగో ఝామునే బయలుదేరారు. నా కొంపమీదకు తెచ్చారు." ఏసలో వాళ్లని తిడుతూ ఏడుస్తున్నాడు. చెమటతో వొళ్ళంతా ముద్దయింది. సన్నటి సిల్కుపొర ... వొంటికి అంటుకు పోయింది. చేతికి ఉన్న నాలుగు పొడి ఉంగరాలూ – నుదురు తుడుచుకొంటున్నప్పుడల్లా గరగరలాడుతూ మెరుస్తున్నాయి.

"ఈ నాగులు మీ దగ్గర ఎన్నేళ్ళబట్టి పనిచేస్తున్నాడు సార్?"

"ఏమో – నా దగ్గర నలభైమంది పనివాళ్లున్నారు. ఎవరో చెప్తే ఎప్పుడో చేర్చుకున్నాను. ఇలా నా నెత్తికి తెస్తాడంటే అప్పుడే పొమ్మనేవాడిని."

చచ్చిపోయిన వాడితో సాన్నిహిత్యం వెల్లడించడానికే తిరస్కరించాడు మునిస్వామి.. అతని కళ్లూ, ముఖమూ – అతని మనస్సుతో ఏకీభవించాయి.

చావులో కూడా యజమాని సానుభూతికి నోచుకోని నాగులు చేతిని ఇప్పుడు చీమలు పరామర్శిస్తున్నాయి."

"పోనీ వీడెక్కడుంటున్నాడో తెలుసా?"

"ఏమో – తాగుబోతు వెధవ – ఎక్కడ ఉంటాడో యేమిటో?"

ఇంతలో చుట్టూ మూగిన జనంలో ఎవరో అన్నారు : "ఆడిని నాకు తెలుసు బాబూ" అంటూ.

సన్నగా – పేనులాగ ఉన్న మనిషి మాట్లాడాడు.

"అల్లక్కడ చెట్టుకింద ఉండే టీ బడ్డీ నాదే బాబూ – ఆ డెప్పుడూ నాకాడే టీ కొట్టించేవాడు. మొన్న యీ ఉంగరం నాకు చూపించాడు. ఆడు నాగులే. ఆ కొండ మలుపుకాడ గూడెంలోనే ఆడి పెళ్ళాం, అప్పా, తల్లీ అంతా ఉండారు."

నాగులు టీ తాగే అలవాటూ, నలుగురి దృష్టిలో విలాసంగా కనిపించే ఉంగరం – వాడిని గుర్తు పట్టించింది. అంతకన్న గుర్తుపట్టడానికీ, చెప్పుకోడానికీ అక్కడెవరికీ యేదీ గుర్తు రాలేదు.

"శ్రీనాట్టూ" అనబోయాడు సబ్‌యిన్‌స్పెక్టరు.

నేను వెళ్తానన్నాను. నా పనికి ఆలస్యం అయిపోతోంది. బయలుదేరాలి "అటు వెళ్తూ – నాగులు కుటుంబానికి యీ వార్త చెప్పిపోతా"నని బయలుదేరాను.

గూడెం అంతా ముప్పైగడప. అన్నీ పాకలు. ఒక వరసలేకుండా అక్కడా అక్కడా ఉన్నాయి. పాకల మధ్య దట్టంగా పేరుకుపోయిన నల్లటి బురద, దుర్వాసన. కారు దూరంగా ఆపి గూడెంలోకి నడిచాను.

నాగులు యిల్లు కనుక్కోవడం అంత కష్టమనిపించలేదు. వాడి యింటిముందు సైకిలు పాకకి చేరేసి ఉంది. అలాంటి గూడెంలో లారీలో పనిచేసేవాడికి పెద్ద హోదా. వాడికి ఒక సైకిలు కూడా ఉండొచ్చు. అక్కడికి వెళ్ళి అడిగాను. పళ్ళన్నీ బయటికి వచ్చిన ముసల్ది బయటికి తల పెట్టింది.

"యిదే – ఏం?" అని కొట్టవచ్చినట్టు అడిగింది.

ఆ ప్రశ్న అడిగిన వ్యక్తి మీదకంటె నాగులు మీద కోపం, అసహ్యం ఎందుకనో ఆ ప్రశ్నలో నాకు పట్టిచ్చాయి. పైపెచ్చు నిర్లక్ష్యం, విసుగూ కనిపించాయి.

"ఇదే నాగులు యిల్లయితే – ఓ వార్త చెప్పడానికి వచ్చాను" అన్నాను.

"ముత్తెమ్మ గురించా?" అనడిగింది ముసల్ది వెంటనే.

అది నాగులు భార్య పేరని ఊహించాను.

"కాదు. నాగులు గురించే"

మాట పూర్తవకుండానే పిడుగులాంటి మనిషి లోపల్నుంచి వచ్చి నిలబడ్డాడు. "ఆడిగురించి మాకేటి సెప్పొద్దు. ఆ ఎదవ గురించి మేం యినదల్చుకోలేదు" అన్నాడు.

"నాగులు చచ్చిపోయాడు."

అంతే – ఇద్దరూ ఒక్కసారి గతుక్కుమన్నారు. ఒక్కసారి ఒకరిముఖం ఒకరు చూసుకున్నారు. ముసిల్ది లేచి నిలబడింది. అది నాగులు తల్లి అయితే యీపాటికి బోరుమనేది. ఆ కళ్ళల్లో దుఃఖం కంటె ఆశ్చర్యం, దిగ్భ్రమ తెలిసింది. తల్లీకాదు. ఇతను తోబుట్టువూ కాదు. అతని మాటల్తో ఆ అనుమానమూ తీరిపోయింది – "సత్తే సచ్చాడు లంజకొడుకు" అన్నాడు.

"నువ్వూరుకోరా సుబ్బన్నా" అంది ముసిల్ది. "బతికున్నన్నాళ్ళు నా కూతురు మనువు గంగపాలు సేశాడు. ఉన్నట్టుండి దొంగసావు సచ్చాడు" అని గొణిగింది.

ఇప్పుడు నాగులుకీ వీళ్ళకీ సంబంధం అర్థమయింది. సుబ్బన్న బావమరిది అయిఉంటాడు. ఇంకా బుసలు కొడుతున్నాడు.

సుబ్బన్నకి చెల్లెలంటే తగని ప్రేమ అయివుండాలి. సరిగ్గా చెల్లెల్ని ఏలుకోని కారణంగా బావమరిదిమీద కోపం పెంచుకొని ఉంటాడు.

అయితే నాగులు పెళ్ళాన్ని ఎందుకు సరిగ్గా యేలుకోలేదు?

"ఆడు సావకపోతే నేనే ఆ పని చేసేవాణ్ణి. దొంగ నాయాలు –"

నాగులు ఎలా చచ్చిపోయాడో ఎవరికీ పట్టినట్టే లేదు. అయినా చెప్పాను. బయటికి కనిపించిన చెయ్యినిబట్టి – ఎలా గుర్తుపట్టిందీ చెప్పాను.

"అవున్రోయ్, సేతికి ఉంగరం" అంది ముసిల్ది.

"ఆడు పోతేపోయాడు. ఉంగరం పోలీసులు దొబ్బేస్తారు. ఉండు వస్తా" అని సైకిలు తీసుకుని బయలుదేరిపోయాడు అంతలోకే.

ముసలమ్మ సన్నగా ఏడవడం ప్రారంభించింది. నాగులు పోయినందుకు కాదు. నాగులులాంటివాడికి తన కూతుర్ని కట్టినందుకూ, వాడి చేతుల్లో అది సుఖపడనందుకూ, సుఖపెట్టకుండానే చచ్చిపోయినందుకూ. ఆమెను విన్నవాళ్ళకి – ఆమెను సుఖపెట్టాలేమోనన్న భయంతో నాగులు కావాలని చచ్చిపోయాడా అనిపించేటట్టుంది ధోరణి. కాని ఒక్కసారి అన్ని టన్నులకింద నలిగిపోయినవాడి శరీరం ముసల్ది చూస్తే?

ఏమయినా చచ్చిపోయిన వాడికి కావలసిన సానుభూతి యీ ఇంట్లో మిగుల్చుకోలేదు నాగులు.

"ముత్తమ్మ ఎక్కడ?"

"ఏమో – ఎవడికి తెల్సు. అది వాడి లంజ. ఎక్కడుందో?"

నాగులు విషయం మరొకటి అర్థమైంది. ముసలమ్మ, సుబ్బన్న కోపానికి కారణమూ తెలిసింది.

"మరి పెళ్ళాం ఎక్కడుంది?"

"ఎండు పుల్లలు యేరుకుందికి పోనాది మా రాజమ్మ. అదో పిచ్చిమాలోకం."

సందులు తప్పించుకు బయటపడ్డాను. గూడానికి కొంచెం దూరంగా, మెయిన్‌రోడ్డుకి పక్కగా చిన్న కిళ్ళీబడ్డీ ఉంది. ఉంగరాలు తిరిగిన జుత్తూ, జబర్దస్తీగా పెంచిన మీసం తిప్పుకొన్న వ్యక్తి దాని యజమాని. బుగ్గనిండా కిళ్ళీ పెట్టుకొని ఎవరో ఆడదానితో మాట్లాడుతున్నాడు. ఆమె వయస్సు ముప్పై దాటి ఉంటుంది. వాడి చూపుల్లో ఆకలీ, ఆమె చూపుల్లో ఆహ్వానం చూశాక ఒక్కసారి వాడిచ్చిన సోడాని ఆప్యాయంగా తాగుతూ, తుళ్ళుతూ కబుర్లు చెప్తోంది. దూరంగా ఒకరిద్దరు బస్సుకోసం నిలబడ్డారు.

దగ్గరికి వచ్చి – "నీ పేరు ముత్తమ్మేనా?" అని అనుమానంగానే అడిగాను.

ముత్తమ్మ తుళ్ళిపడింది. ఒక్క క్షణం భయపడింది కూడాను. హఠాత్తుగా ఎవరో పేరు తెలుసుకువచ్చి పలకరించేసరికి బిత్తరపోయింది. గిరజాలజుత్తు మొదట ఆశ్చర్యం నుండి తేరుకున్నాడు.

"అదేనండీ 'ముత్తు' అంటే" అన్నాడు.

ఒకసారి ముత్తమ్మను జాగ్రత్తగా గమనించాను. గూడెంలో చాలామంది కనిపించారు నాకు. యాక్సిడెంటు జరిగిన చోట చాలా మందిని చూశాను. కాని అందర్లోకి ముత్తమ్మే తెల్లగా, వొళ్ళుగా, రాణీలాగ ఉంది. చిలకలాగ – ఆకుపచ్చ చీరె కట్టుకుంది. ముక్కుకి రవ్వల నత్తు. ఎర్రగా పండిన పెదవులూ, అందగత్తెకాదు కాని ఆకర్షించే బిగువయిన వొళ్లు ముత్తుది.

"నాగులు చచ్చిపోయాడు" అన్నాను మెల్లగా.

"ఏ నాగులు?" అని వెంటనే ప్రశ్నించింది.

నేను తెల్లబోయాను. రాజమ్మ జీవితాన్ని మంటగలిపి కూడా ముత్తమ్మతోనే బ్రతికిన నాగులు – గుర్తురానంత పాతమనిషి అయిపోయాడు దానికి!

కాని గుర్తు పట్టింది – "బస్సు కంపెనీ నాగులా" –

తలూపాను.

తనతో నాగులు సంబంధం నాకు తెలీదనుకొన్నట్టుంది.

నిర్లక్ష్యంగా తలాడించింది. "ఆడో పొగరుమోతు ఎదవ – ఎవడ్నో ఎదిరించి ఉంటాడు సావుదెబ్బలు తినిఉంటాడు."

నేను బాధపడ్డాను.

"లారీ కింద పడి చచ్చిపోయాడు."

"ఆడిపెళ్ళానికి చెప్పండి బాబూ–మాకు చెప్తే ఏటి లాభం?" అన్నాడు గిరజాలజుత్తు.

ముందుకు వెళ్ళబోయి – కావాలనే ఒక ప్రశ్న వేశాను ముత్తమ్మని – "ఏం? నాగులు మంచివాడు కాదా?"

"కట్టుకొన్న పెళ్లాన్ని కాదన్నవాడు ఆడు మనిషేటండి. ఇంటిని కట్టుకోలేనివాడు ఊరుని ఏలుకొంటాడంటే ఎవరు నమ్ముతారు?"

నవ్వొచ్చింది నాకు. కట్టుకొన్న పెళ్ళాన్ని కాకుండా చేసిన ముత్తమ్మే – యీ మాటనడం మరీ విచిత్రం. సానిది కూడా – తన బ్రతుకులో ఒక విచిత్రమైన 'నీతి'ని సృష్టించుకొంటుంది. అవినీతిలో కూడా "నిజాయితీ"ని ఊహించుకొంటుంది. ముత్తెమ్మని సంతోషపెట్టడానికి పెళ్ళాన్ని దాని ముందే ఎన్నోసార్లు తిట్టి ఉంటాడు నాగులు. అలా పెళ్ళాన్ని కాదనడం ద్వారా – నాగులు నైతికస్థాయిని నిర్ణయించుకొంది. కానీ – పెళ్లాంతో సుఖంగా బ్రతకడం ముత్తమ్మ ఉద్దేశం కాదు.

అవినీతిలో కూడా 'నీతి'ని చూపలేకపోయిన నాగులు ఆమె కన్నీటి చుక్కకి నోచుకోలేక పోయాడు.

గిరజాల జుత్తు పెదవుల మీద మందహాసం గుర్తించాను. కారులో బయలుదేరాను. అప్పటికే చాలా ఆలస్యమయింది. త్వరగా వెళ్ళాలని తొందరపడుతున్నాను. కాని అదేమిటో, ఆరోజు అన్నీ అవాంతరాలే వచ్చిపడ్డాయి. కారు ఫర్లాంగుదూరం వెళ్ళిందో లేదో ఆగిపోయింది. దాదాపు అరగంటపైగా తంటాలు పడ్డాను. పాతకారు నా ప్రాణం తీసింది. తీరా లోపం సవరించుకొన్నాక కార్బొరేటర్‌లో నీళ్లు తక్కువయాయి. సీసా తీసుకొని, దారిపక్కన ఉన్న – చెరకుతోటవేపు దిగాను. బాగా రెండు మూడువందల గజాలు దాటాక దిగుడు బావి దగ్గర మనుషులు కనిపించారు. పొలానికి నీళ్లుతోడే మనుషుల దగ్గర కడవలు పట్టుకొని ఒకరిద్దరు ఆడంగులు నిలబడ్డారు. సీసాలు నింపుకొని – రెండడుగులు వెయ్యబోయేసరికి – 'రాజమ్మా' అన్న పిలుపు వినిపించి ఏదో గుర్తొచ్చినట్టు ఆగాను. ఇటుతిరిగితే – దగ్గర్లో రెండు చేతులూ దోసిటపట్టి నీళ్ళు తాగుతోంది రాజమ్మ. పక్కనే కట్టెల మోపు కనిపించింది. ముఖాన ఎర్రటి బొట్టు. రాజమ్మ ముఖంలో అందంలేదు. మట్టికి బొత్తిగా నల్లబడ్డ తెల్లచీరె, నల్లటి ముఖం – నుదుటిన మాత్రం ఎర్రటి కెంపులాంటి బొట్టు. మనిషి నిండుగా కనిపించింది.

కట్టెల మోపు నెత్తిన పెట్టుకొని రెండు అడుగులు ముందుకు వేసింది. "చూడమ్మీ– ఆ గూడెంలోనేనా నీ యిల్లు" అని పలకరించాను.

ఇప్పుడు నన్ను చూసి తెల్లబోయింది. కళ్లు మాత్రం నిండుగా అందంగా ఉన్నాయి.

"ఔ" అంది.

"నాగులు నీకేమవుతాడు?"

నల్లటి ముఖంలో సిగ్గు అర్థమయింది. సతీత్వపు గుర్తు ఎలాంటి స్త్రీనయినా అందగత్తెను చేస్తుంది. నుదుటిమీద ఎర్రటిబొట్టుని చూసి – ఆ క్షణంలో ఆమె పట్ల జాలి కలిగింది. చెప్పవలసిందేదో చెప్పాను. అంతే. కట్టెలమోపు నేలన పడేసి – కొంగు నోటికి

నొక్కుకుంది. చూస్తూనే – ఎర్రబడ్డ కళ్ళు నీళ్ళతో నిండుకున్నాయి. రాజమ్మ తల్లిలాగే నాగుల్ని పది తిడుతుందేమోనని ఎదురు చూశాను. ముఖ్యంగా తనని కాదని ముత్తమ్మ దగ్గరికి పోయిన భర్తని దుయ్యపడుతుందేమోననుకున్నాను. కాని అలాక్కాదు. చెడిపోయిన కుర్రాడు తప్పిపోతే – వాడిలో మంచితనాన్ని గుర్తుచేసుకు ఏడ్చే తల్లిలాగ – గోల పెట్టింది. మోపుమీద చతికిలబడి కళ్లు ఒత్తుకుంది.

కాస్త ఆగి ఒక ప్రశ్న – ఆ క్షణంలో వెయ్యకూడనిదైనా వేశాను – "నాగులు అంటే నీకు కోపంలేదా?"

తెల్లబోయి నావేపు చూసింది. నాగులు గురించి నాకెంత తెలుసో బేరీజు వేస్తోంది గావును.

"నా కంతా తెలుసులే చెప్పు. మీ అమ్మనీ, ముత్తమ్మనీ, అందర్నీ కలిశాను" అన్నాను ధైర్యం చెప్తూ.

"ఆడు మంచోడే బాబూ – అమ్మకి, అన్నకీ వాడు నన్ను సరిగ్గా ఏలుకోలేదని గుర్రు. మా బాధ ఆళ్లకి తెలీదు. నాకు పిల్లల్లేకపోతే నేనే ఏడవాల. ఆడెందుకు ఏడవాల? ముత్తమ్మ దగ్గరికి పోయాడు. మగాడు. ఆళ్ళకి ఎదురుసెప్పి బతగ్గలవా!"

"అయితే నాగులు ముత్తమ్మ దగ్గరికి పోవడం నీ కిష్టమేనా?"

"ఇష్టం లేకపోతే ఆగుతారా బాబూ – ఆళ్లు మగాళ్లు. సూసీసూడనట్టు సద్దుకుపోవాల" అని ముందుకు వంగి–

"నేనంటే ఆడికి మనసేబాబూ. నన్నెప్పుడూ ఆడు కొట్టలేదు. ఓ మాటునలేదు. గూడానికి వచ్చినా యింటికి చేరేవాడు కాదు – అంతే."

కళ్ళు తుడుచుకుని – అంతలో గుర్తొచ్చినట్టు అడిగింది. "ఆడిచేతికి రవ్వల ఉంగరం చూశారా బాబూ" –

తలూపాను.

"అది నేనే చేయించి పెట్టాను. పెట్టి వారమయినా కాలేదు."

"నీకంత డబ్బెక్కడిది?"

"నాకేటి బాబూ – సంపాదించాలా – సావాలా! – మా అన్న యింటిని సూసుకుంటాడు. నా డబ్బంతా ఆడికిస్తానని తిడుతూ ఉంటారు"

రాజమ్మ అమాయకత్వం కంటె – సతీత్వం మీద ఆమె రూఢిగా ఏర్పరచుకొన్న విశ్వాసం, నమ్మకం అర్థమయింది.

నాగులు పట్ల నలుగురి దూషణ నుంచి కనీసం ఆమె మనస్సులోనయినా అతణ్ని క్షేమంగా కాపాడుకుంది.

ఉన్నట్టుండి తొందరగా లేచి గూడెంవేపు పరుగెత్తింది.

పరిగెత్తుతున్న ఆమెను చూస్తూ అనుకున్నాను – నాగులు చచ్చిపోతూ – ఒక్క

ఉంగరాన్నే కాదు, మరో అందమయిన గుర్తుని కూడా వదిలిపోయాడని. అయితే ఆ గుర్తు ఆమె మనస్సుకే ప్రత్యేకం.

కంచినుంచి మర్నాడుదయం తిరిగి వచ్చేటప్పుడు అక్కడ లారీ కనిపించలేదు. కలప కనిపించలేదు. నాగులు చెయ్యి కనిపించలేదు. చిత్తూరు వస్తూనే పేపరు చూసినప్పుడు అయిదో పేజీలో ఓ మారుమూల చిన్న అక్షరాలు మాత్రం కనిపించాయి. చిత్తూరికి పదిమైళ్ళ దూరంలో ఒక లారి బోల్తాపడింది. డ్రైవరు పరారయిపోయాడు. లారీమీద కూర్చున్న ఒక 'కూలివాడు' చనిపోయాడు.

నాగులు రాజకీయ నాయకుడు కాడు. సాహితీవేత్త కాదు. సంగీత విద్వాంసుడు కాదు. కనీసం ధనవంతుడయినా కాదు. యజమాని దృష్టిలో, పిల్లనిచ్చిన వాళ్ళదృష్టిలో, సుఖాన్నిచ్చిన వాళ్ళ దృష్టిలో వాడొక అసమర్థుడు, చేతకాని వాడూను.

కట్టుకున్న పెళ్ళాం దృష్టిలో కమ్మని కలలాగ ఉన్నంత మాత్రాన ప్రపంచం గుర్తుంచుకోవలసిన అవసరమేమీ లేదు.